

Jaka Cepec
Mitja Kovač

POSLOVNO PRAVO

Osnove s praktičnimi primeri

2., spremenjena in dopolnjena izdaja

LEXPERA®

GV
ZALOŽBA

Ljubljana 2019

Kazalo

Kratice in okrajšave.....	5
Predgovor	15
1. Temeljni pravni pojmi in temelji državne ureditve	21
1.1. Uvod	21
1.2. Kaj je pravo	22
1.3. Temeljne značilnosti prava	24
1.4. Kontinentalno pravo in pravo <i>common law</i> (anglo-ameriško) .	25
1.5. Temelji državne ureditve Republike Slovenije	27
1.5.1. Delitev oblasti	27
1.5.2. Pravna država	29
1.6. Pravni red.....	31
1.6.1. Pojem pravne ureditve (pravnega reda)	31
1.6.2. Pravna norma	32
1.6.3. Tipsko pravno pravilo	32
1.6.4. Pravni akt – pojem in vrste	33
1.6.5. Časovna in prostorska veljavnost pravnih aktov.....	34
1.6.6. Retroaktivnost	35
1.6.7. Hierarhija pravnih aktov	36
1.7. Tradicionalne pravne panoge	39
1.7.1. Ustavno pravo	40
1.7.2. Civilno pravo.....	40
1.7.3. Delovno pravo in pravo socialne varnosti	41
1.7.4. Gospodarsko pravo.....	41
1.7.5. Kazensko pravo	42
1.7.6. Upravno pravo.....	42
1.7.7. Mednarodno javno in zasebno pravo	42

1.8.	Razlaga pravnih aktov	43
1.9.	Pravna praznina – pojem in vrste	44
2.	Pravo Evropske unije	49
2.1.	Nastanek Evropske unije in njene temeljne značilnosti.....	49
2.2.	Pravna narava EU	52
2.3.	Institucije EU	55
2.3.1.	Svet	56
2.3.2.	Evropski parlament.....	58
2.3.3.	Evropska komisija.....	61
2.3.4.	Evropski svet	64
2.3.5.	Sodišče Evropske unije	65
2.3.6.	Evropsko računsko sodišče	67
2.3.7.	Evropska centralna banka	67
2.4.	Viri prava Evropske unije	68
2.4.1.	Primarni pravni viri	69
2.4.2.	Sekundarni pravni viri	69
2.5.	Razmerje med pravnim redom EU in pravnim redom držav članic	72
2.5.1.	Avtonomnost prava EU	72
2.5.2.	Načelo primarnosti prava EU	74
2.5.3.	Neposredna uporabnost.....	75
2.5.4.	Načelo subsidiarnosti	81
3.	Uvod v stvarno pravo	85
3.1.	Uvod	86
3.2.	Pojem stvarnega prava	87
3.3.	Ekonomski pomen	87
3.4.	Pravni pojem stvarnih pravic	89
3.5.	Temeljne značilnosti in vrste stvarnopравnih razmerij	90
3.6.	Posest.....	92
3.7.	Lastninska pravica.....	94
3.7.1.	Nastanek, pridobitev in prenehanje lastninske pravice	94
3.7.2.	Oblike lastninske pravice	99
3.7.3.	Varstvo lastninske pravice.....	102

3.8.	Zastavna pravica	103
3.8.1.	Hipoteka	105
3.8.2.	Neposestna zastavna pravica na premičninah.	106
3.9.	Zemljiški dolg	107
3.10.	Služnost	108
3.11.	Stvarno breme	109
3.12.	Stavbna pravica	110
4.	Osnove obligacijskega prava	113
4.1.	Uvod	113
4.2.	Pravni pojem obligacijskega prava	114
4.3.	Ekonomski pomen obligacijskega prava	115
4.4.	Zakaj sklepamo pogodbe	117
4.5.	Splošne značilnosti in viri obligacijskih razmerij	118
4.6.	Temeljna načela obligacijskega prava	119
4.7.	Pravni temelj za nastanek obligacijskih razmerij	121
4.8.	Zavezovalni in razpolagalni pravni posli	121
4.9.	Vrste obveznosti	123
4.10.	Pravni subjekti ter pravne in fizične osebe	124
4.11.	Pogodbe	125
4.12.	Sklenitev pogodbe	126
4.12.1.	Pogajanja	126
4.12.2.	Ponudba in sprejem ponudbe	128
4.12.3.	Molk naslovnika ter čas in kraj sklenitve pogodbe	129
4.12.4.	Predpogodba	130
4.13.	Veljavnost pogodbe	130
4.13.1.	Zmota, prevara in simulirani pravni posli	131
4.13.2.	Možnost, dopustnost in določljivost predmeta izpolnitve in poslovne podlage	135
4.13.3.	Oblika	136
4.14.	Neveljavnost pogodbe – ničnost in izpodbojnost	136
4.15.	Vrste pogodb	137
4.16.	Sklepanje pogodb po zastopniku ali pooblaščenca	137
4.17.	Odškodninske obveznosti	138
4.18.	Utrditev obveznosti	139

4.18.1. Ara	140
4.18.2. Pogodbena kazen	141
4.18.3. Poroštvo	141
4.18.4. Zamudne obresti in predplačilo (avans)	142
4.18.5. Odstopnina, zastavna in pridržna pravica	142
4.19. Razveza ali sprememba pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin	143
4.20. Prenehanje obligacijskega razmerja	145
4.20.1. Izpolnitev obveznosti	145
4.20.2. Čas, kraj in način izpolnitve	146
4.20.3. Zamuda pri izpolnitvi	146
4.20.4. Neizpolnitev obveznosti	147
4.20.5. Nemožnost izpolnitve in višja sila	147
4.20.6. Pobotanje	151
4.20.7. Prenovitev (novacija) in odpust dolga	152
4.20.8. Združitev, pretek časa, odpoved in smrt	152
4.20.9. Zastaranje in prekluzija	153
5. Uvod v korporacijsko pravo	157
5.1. Uvod	157
5.2. Opredelitev gospodarske družbe	159
5.3. Pravnoorganizacijske oblike gospodarskih družb	161
5.4. Omejitve ustanavljanja družb in podjetnikov	163
5.5. Dejavnost	165
5.6. Firma družbe	165
5.7. Sedež	166
5.8. Odgovornost za obveznosti družbe	167
5.9. Osnovni kapital	168
5.10. Zastopanje družbe	170
5.11. Spregled pravne osebnosti	174
5.12. Poslovna skrivnost in prepoved konkurence	174
5.13. Sodni register	177
5.14. Vstopne točke sistema SPOT	179
5.15. Poslovne knjige	180

---

6. Samostojni podjetnik	183
6.1. Temeljne značilnosti	183
6.2. Prenehanje samostojnega podjetnika	188
6.3. Preoblikovanje podjetnika v kapitalsko družbo in prenos podjetja na podjetnika prevzemnika	190
6.4. Podjetnik kot ekonomsko odvisna oseba in podjetništvo kot prekarna oblika dela	193
7. Osebnе družbe	197
7.1. Družba z neomejeno odgovornostjo	198
7.1.1. Ustanovitev družbe	198
7.1.2. Temeljne značilnosti družbe z neomejeno odgovornostjo	198
7.1.3. Pravice in obveznosti družbenikov	200
7.1.4. Pravna razmerja družbenikov do tretjih oseb	202
7.1.5. Prenehanje družbe	203
7.2. Komanditna družba	205
7.2.1. Ustanovitev družbe	205
7.2.2. Temeljne značilnosti komanditne družbe	205
7.2.3. Pravice in obveznosti družbenikov	207
7.2.4. Pravna razmerja družbenikov do tretjih oseb	208
7.2.5. Prenehanje družbe	209
7.3. Dvojna družba	209
8. Uvod v kapitalske družbe	213
9. Družba z omejeno odgovornostjo	217
9.1. Ustanovitev družbe in njene temeljne značilnosti	217
9.2. Pravice in obveznosti družbenikov	221
9.2.1. Premožensjske pravice družbenikov	222
9.2.2. Upravljalvske pravice družbenikov	224
9.3. Dolžnosti družbenikov	228
9.4. Upravljanje družbe	230
9.5. Lastni delež	232
9.6. Enoosebna družba z omejeno odgovornostjo	232

9.6.1. Primerjava enoosebne družbe z omejeno odgovornostjo s samostojnim podjetnikom.....	234
10. Delniška družba	241
10.1. Opredelitev delniške družbe in njene temeljne značilnosti.....	241
10.2. Delnica	243
10.2.1. Delnica kot alikvotni del osnovnega kapitala	243
10.2.2. Delnica kot skupek korporacijskih pravic	245
10.2.3. Delnica kot vrednostni papir	249
10.3. Lastne delnice	252
10.4. Ustanovitev delniške družbe	253
10.5. Upravljanje delniške družbe	255
10.5.1. Dvotirni sistem	261
10.5.2. Enotirni sistem	266
11. Prenehanje gospodarskih družb	271
11.1. Likvidacija	272
11.2. Prenehanje družbe po skrajšanem postopku	274
11.3. Izbris iz sodnega registra brez likvidacije.....	275
11.4. Prisilna likvidacija.....	276
11.5. Stečaj in drugi postopki zaradi insolventnosti.....	276
11.6. Osebni stečaj	281
12. Pravo intelektualne lastnine	285
12.1. Uvod	285
12.2. Pravnoekonomski pomen prava intelektualne lastnine	287
12.3. Avtorsko pravo.....	288
12.3.1. Splošno o nastanku in razvoju avtorskega prava	288
12.3.2. Avtorsko delo.....	290
12.3.3. Izvedena dela	292
12.3.4. Avtor	292
12.4. Avtorska pravica	293
12.4.1. Moralne avtorske pravice	294
12.4.2. Materialne avtorske pravice	295
12.4.3. Druge pravice avtorja.....	295
12.4.4. Omejitve avtorske pravice.....	296

12.4.5. Časovne omejitve	299
12.4.6. Prenos avtorske pravice	299
12.5. Sorodne pravice	300
12.6. Pravo industrijske lastnine	301
12.6.1. Zgodovinski razvoj	301
12.6.2. Pravna narava pravic industrijske lastnine	302
12.6.3. Ekonomski pomen pravic industrijske lastnine	303
12.6.4. Zakonska ureditev pravic industrijske lastnine v Sloveniji	304
12.6.5. Postopek priznavanja pravic	319
12.6.6. Učinki prijave	319
12.6.7. Poslovna skrivnost	321
Literatura	327
Stvarno kazalo	333

Predgovor

»V državi brez vladavine prava in stabilnega ter rednega uveljavljanja pravnih norm, v kateri se ljudje pri posesti svoje lastnine ne čutijo varne, v kateri pravo ne podpira vere v izpolnjevanje pogodbenih zavez in v kateri uveljavljanje in izterjava plačil (od tistih, ki lahko plačajo) ni del rednih nalog državne oblasti, sta razcvet ter obstoj trgovine in proizvodnje na dolgi rok skorajda nemogoča. V državi, v kateri ni velike stopnje zaupanja v pravičnost vlade in njenih organov, ni razcveta trgovine in proizvodnje.«

Adam Smith, Wealth of Nations, 1776¹

Mnogi pravo in njegova pravila pogosto vidijo kot odtujen, dolgočasen, duhamoren, zapleten in na splošno težko razumljiv mehanizem za doseg in vzpostavljanje družbene pravičnosti. Pri tem je že kriterij pravičnosti izmuzljiv, nedorečen in težko določljiv pojem, saj je v veliki meri odvisen od meril posameznika in družbe o tem, kaj je in kaj ni pravično. Z gotovostjo lahko trdimo, da je recimo mnenje o tem, kaj je pravično, med člani nekega plemena v porečju Amazonke popolnoma ali pa vsaj zelo drugačno od našega. Ob tem se ekonomisti seveda pogosto sprašujejo, kaj pravniki pravzaprav študirajo, in če je že iskanje definicije merila pravičnosti tako težavno, zakaj potem sploh pravo na ekonomski fakulteti. Kako je pravo pravzaprav povezano s temelji mikro- ali makroekonomije, podjetništvom, računovodstvom, managementom in drugimi ekonomskimi predmeti? Je uvrstitev pravnega predmeta v predmetnik samo plod številnih mednarodnih akreditacij, akademskih kapric, zgodovinskih ostalin, neprožnosti ali pač skrbno preiščljena odločitev in znak fakultetne odličnosti? Ena najtežjih nalog je zato ekonomiste in podjetnike prepričati, da je osnovno znanje prava

---

¹ *»Commerce and manufactures can seldom flourish long in any state which does not enjoy a regular administration of justice, in which the people do not feel themselves secure in the possession of their property, in which the faith of contracts is not supported by law, and in which the authority of the state is not supposed to be regularly employed in enforcing the payment of debts from all those who are able to pay. Commerce and manufactures can seldom flourish in any state in which there is not a certain degree of confidence in the justice of government.«* Adam Smith (1723–1790) je bil škotski moralni filozof, akademik in politični ekonomist, čigar delo je omogočilo nastanek ekonomije kot sodobne znanstvene panoge. Smith je pionir v raziskavah zgodovinskega razvoja industrije in trgovine v Evropi. Bil je profesor na Univerzi Cambridge.

uporabno in pomembno tudi zanje in da so koristi poznavanja prava večje od s tem povezanih stroškov.² Prav zato je začetni citat pionirja in utemeljitelja sodobne ekonomske znanosti Adama Smitha iz njegovega legendarnega dela *Wealth of Nations* (Bogastvo narodov) iz leta 1776 kot naročen za odgovor na vprašanje, čemu naj ekonomisti študirajo pravo. Po Smithovih besedah trgovina in gospodarstvo na dolgi rok ne moreta uspevati brez zanesljivega pravnega sistema, sodišč in pravne države. Pravo seveda ni nikakršno metafizično orodje za doseganje pravičnosti, ampak je predvsem izredno pretanjen mehanizem spodbud za spreminjanje vedenja ljudi in doseganje alokacijske učinkovitosti, redistribucije in nacionalne blaginje. Je pravzaprav izredna »iznajdba« oziroma mehanizem, ki z zniževanjem transakcijskih stroškov, preprečevanjem oportunitizma, moralnega hazarda in škodljivega hlepenja po ekonomskih rentah, zagotavljanjem učinkovitih spodbud in določanjem optimalnih nosilcev tveganj v bistvu omogoča ekonomsko dejavnost, delovanje ekonomskega sistema sekvenčnih izmenjav ter pospešuje alokacijsko učinkovitost in s tem povečuje bogastvo, blaginjo narodov. Učinkovit, stabilen in zanesljiv pravni sistem je tako eden ključnih pogojev za maksimiranje nacionalne blaginje in prav zato je razumevanje, poznavanje in obvladovanje temeljev prava za vsakega ekonomista in podjetnika nujno.

»Vzdrževanje zakonitosti in pravnega reda z namenom preprečevanja nasilja med ljudmi, uveljavljanje svobodnih pogodbenih zavez, definicija lastninskih pravic skupaj z njihovim uveljavljanjem in razlago ter zagotavljanje stabilnega monetarnega okvirja s strani vlade in njenih organov so osnovne predpostavke za organizacijo na sistemu svobodnih izmenjav temelječe gospodarske dejavnosti.«

Milton Friedman, Capitalism and Freedom, 1962³

Številne mednarodne študije gospodarskega razvoja držav so tako pokazale, da so visoko izobraženo prebivalstvo (odlično visoko šolstvo, povečevanje vpliva znanstvenih objav, raziskave in razvoj), dobra infrastruktura in *vladavina prava* trije temeljni pogoji, ki omogočajo dolgoročno ter vzdržno gospodarsko rast in razvoj. To so tudi tisti trije temeljni dejavniki, ki na dolgi rok ločijo uspešne države od neuspešnih in ustvarjajo razmere za povečevanje družbene blaginje.

² Seveda je enako težka naloga prepričevanje pravnikov o potrebnosti poznavanja temeljev ekonomije.

³ *»The organisation of economic activity through voluntary exchange presumes that we have provided, through government, for the maintainance of law and order to prevent coercion of one individual by another, the enforcement of contracts voluntarily entered into, the definiton of the meaning of property rights, the interpretation and enforcement of such rights, and the provision of a monetary framework.«* Milton Friedman je Nobelov nagrajenec za ekonomijo iz leta 1976.

Neustrezna zaščita lastninskih in pogodbenih pravic je tako recimo paralizirala nekatere ekonomije v vzhodni Evropi (tudi slovensko) in tretjem svetu.⁴ Eden najpomembnejših ukrepov vseh teh držav za reševanje dela gospodarskih težav je prav v vzpostavitvi predvidljivega in stabilnega pravnega sistema. In to ne zaradi morebitne odločitve zakonodajalca, Evropske unije ali katerega od pravnih teoretikov, ampak predvsem zato, ker vladavina prava v ekonomskem smislu obstoječo negotovost oziroma nezaupanje med subjekti na trgu pretvarja v predvidljivost, gotovost in varnost. Ta, s strani vladavine prava vzpostavljena predvidljivost oziroma varnost v bistvu pomeni, da se lahko ljudje pri svojem poslovanju in interakcijah z drugimi zanesejo na izpolnitev obljub, zavez in dogovorjenega načina obnašanja, ki jih v primeru kršitev uveljavi ali zagotovi učinkovito delujoč pravni sistem. Negotovost bi povzročila sprejemanje podoptimalnih odločitev (v nasprotju s tistimi, ki bi bile sprejete v svetu popolnih informacij (popolna predvidljivost, gotovost, varnost)), zavrla bi gospodarsko dejavnost in pomenila neposredno izgubo ali nezmožnost pridobitve različnih koristi ter s tem posledično tudi zmanjšala blaginjo. V svetu negotovosti bi sicer nekatere gospodarske dejavnosti še vedno potekale, vendar bi bile v večini primerov omejene na simultane izmenjave (tržnica), medtem ko bi večina sekvenčnih izmenjav (ki sestavljajo večino današnje gospodarske dejavnosti) ugasnila oziroma bi potekala ob velikih transakcijskih stroških. V takem svetu negotovosti bi se dejansko vrnil v čas primitivnih družb, blagovnih izmenjav (blago za blago – iz rok v roke) in strašljive vojne vseh proti vsem, v kateri je glavnina virov namenjena obrambi obstoječega premoženja in golega življenja. Povedano drugače, pravna zaščita in urejanje teh razmerij sta dosti manj nujna v svetu sočasnih kot pa v svetu sekvenčnih ekonomskih izmenjav. Odsotnost pravnega uveljavljanja in zagotavljanja tovrstnih pravic bi povzročila preusmeritev od sekvenčnih k simultanim tržnim dejavnostim in posledično vodila do zmanjševanja gospodarske dejavnosti. Varnost, predvidljivost in gotovost, ki jih zagotavlja učinkovit pravni sistem, tako med igralci na trgu omogočajo vzpostavitev medsebojnega zaupanja (izpolnitev danih obljub, zavez), to pa omogoča sodelovanje (preprečevanje vojne vseh proti vsem), izmenjave, ki spodbujajo ekonomsko aktivnost, gospodarsko rast ter pospešujejo alokacijsko učinkovitost in družbeno blaginjo.

Pravo je v očeh pravnika ekonomista ne samo pretanjen mehanizem *ex post* razreševanja sporov, ampak predvsem dovršen sistem *ex ante* zagotavljanja primernih spodbud in motivov (*incentives*) za spreminjanje in/ali doseganje družbeno želenega obnašanja ljudi in drugih pravnih subjektov. Povedano

⁴ Cooter, Ulen, 2005, str. 10.

drugače, pravni sistem je množica pravnih pravil in sankcij, ki usmerjajo človekovo obnašanje v družbeno zaželene smeri, in mehanizem, ki omogoča maksimiranje družbene blaginje.

Vladavina prava je tako eden treh temeljnih pogojev za doseganje dolgoročne gospodarske rasti in ekonomske uspešnosti in prav zato je pri vstopanju v poklicni svet bistveno tudi osnovno pravno znanje in razumevanje ter obvladovanje učinkov, ki jih imajo številna pravna pravila na vsakodnevno poslovanje in delovanje celotnega gospodarskega sistema. Seznanjenost študentov s pravnimi pravili, ki se najpogosteje nanašajo oziroma vplivajo na delovanje poslovnih subjektov, in sposobnost apliciranja teh pravil v raznovrstnih poslovnih situacijah sta pomembni za uspešno poklicno kariero. Predmet Pravo družb in poslovno pravo in ta knjiga tako študente seznanita z glavnimi pravnimi značilnostmi, pravili in koncepti (tudi primerjalnopravnimi), katerih poznavanje jim omogoči sprejemanje pravih poslovnih odločitev (prepoznavanje tveganj in priložnosti) in identificiranje tistih zapletenih pravnih problemov, pri katerih je takojšnje angažiranje profesionalnih pravnikov nujno in poslovno učinkovito.

*»Si star,« pravi fant, »in čeljust ne pregrizne
nič tršega, kakor je salo;
pa gosko pospravil si, koža in kost –
te prosim: kako le, kako se je dalo?«
»V mladosti,« de oče, »študiral sem pravo
in z ženo premler vsak primer;
čeljusti sem s tem si tako okreplil,
da bolj si jih ne bi nikjer!«*

*Lewis Carroll, Alica v čudežni deželi,
prevod G. Jakopin, Mladinska knjiga, 1969*

Poleg vsebine se lahko ekonomisti od pravnikov naučijo tudi njihovega načina razmišljanja in metodološkega pristopa k reševanju problemov (sporov), saj pravniki veliko svojega časa porabijo prav za reševanje praktičnih vprašanj. Končni rezultat je pogosto odvisen od karseda natančnega in sistematičnega opisa spornih dejstev. Pri tem se izostrijo sposobnosti zaznavanja drobnih besednih (in s tem dejanskih) razlik, vsaka površnost in malomarnost pa sta lahko za končni uspeh usodni. Seveda se ta metodičnost in sistematičnost nepravnikom včasih zdita popolnoma nepotrebni, pretirani, a številne drobne razlike temeljijo na komaj opaznih dejstvih, ki bi jih ekonomisti najpogosteje spregledali. Ti na primer

večkrat poudarjajo pomen svobodne izmenjave, pri tem pa nimajo podrobneje izdelane ideje o tem, kdaj je neka izmenjava svobodna.⁵ Drugače ima na primer pogodbeno pravo kompleksno in dobro oblikovano teorijo voljnega ravnanja (ali teorijo protidajatev – *consideration v common law*). Pravna znanja, metode, sistematika in spoznanja so tako priporočljivi in nujni tudi za ekonomiste in podjetnike, saj izboljšujejo njihove analitične sposobnosti, zagotavljajo dodatna orodja za reševanje problemov, preprečujejo nastanek nepotrebnih poslovnih tveganj in stroškov, omogočajo prepoznavanje in oceno smiselnosti posameznih naložb, poslovnih priložnosti, vzpostavitev optimalnih gospodarskih politik in ukrepov ter navsezadnje omogočajo tudi približevanje teoretičnih ekonomskih modelov in predpostavk dejanskemu svetu, resničnosti.

Na koncu naj kot zanimivost še dodava, da je kar nekaj Nobelovih nagrajencev za ekonomijo, kot so recimo Ronald Coase (1991), Gary Becker (1992), Daniel Kahneman (2002), Oliver E. Williamson (2009), študiralo tudi pravo ali pa so Nobelovo nagrado dobili za ekonomsko analizo prava, pravnih norm in z njimi povezanih problemov. V upanju, da so vas te začetne misli in argumenti vsaj malo prepričali in spodbudili tudi k študiju prava, vam želiva, da boste v knjigi uživali in iz nje izvedeli čim več novega, zanimivega ter zato postali še boljši študentje ekonomije in poslovnih ved.

Sol iustitiae illustra nos!

---

⁵ Cooter, Ulen, 2005, str. 8.

---

1. Temeljni pravni pojmi in temelji državne ureditve

»Spodbujanje družbene koristnosti je eden glavnih ciljev prava ... prevladujoči kriteriji koristnosti in blaginje so viri, iz katerih naj bo razvidna ljudska volja.«

Benjamin N. Cardozo, The Nature of the Judicial Process, 1921⁶

KLJUČNI POJMI

- kaj je pravo
- nastanek in uveljavljanje prava
- pravna pravila in njihova hierarhija
- glavni koncepti slovenskega pravnega sistema
- ustava, zakon, podzakonski pravni akt, statut,
- krajevna, časovna in teritorialna veljavnost pravnih aktov
- tradicionalne pravne panoge
- temelji državne ureditve
- delitev oblasti

Ena temeljnih predpostavk za učinkovito delovanje slovenskega gospodarstva sta slovenski pravni sistem in Ustava Republike Slovenije. Razumevanje temeljnih pravnih konceptov, načel delitve oblasti in vladavine prava je torej nujno za uspešno poslovno kariero, poleg tega pa je to znanje uporabno tudi v vsakdanjem življenju, če se človek znajde v primežu različnih sodnih postopkov.

1.1. Uvod

Večina ob omembi besed pravo, pravni sistem in vladavina prava najprej pomisli na ameriške televizijske nadaljevanke ali na prizore iz slovenskih sodnih dvoran z resnobnimi sodniki, oblečenimi v uradna oblačila, odvetniki in tožilci. Ta resnobna oblačila različnih barv (črna za sodnike, siva za tožilce in vijolična za

---

⁶ »The ultimate objective of law is to promote social utility ... where then shall we look for the revelations of the folk-spirit if not in the prevailing standards of utility and welfare?« Benjamin N. Cardozo (1870–1938) je bil v letih 1932–1938 sodnik Vrhovnega sodišča ZDA in velja za enega najvplivnejših ameriških pravnikov 20. stoletja.

odvetnike), nekateri nastopaški posamezniki, včasih težko razumljivo izrazoslovje ter pogosto zapleteni sodni postopki vzbujajo pri ljudeh vtis konservativnega, neučinkovitega, vase zaprtega, od realnosti odmaknjene in samozadostnega ter k čezmernemu formalizmu usmerjenega sistema. A v resnici pravo niso samo sodniki, tožilci, odvetniki in dogajanje v sodnih dvoranah, ampak vključuje tudi vrsto drugih dejavnosti, kot so na primer pisanje in sestavljanje pogodb, prenos lastninskih pravic, ustanavljanje gospodarskih družb, svetovanje poslovnim strankam (z namenom izogibanja potencialnim sporom), ki sestavljajo večino vsakodnevnih pravnih dejavnosti. V nadaljevanju bodo tako na kratko predstavljene temeljne značilnosti slovenskega pravnega sistema, razmerja moči med nosilci oblasti in mehanizmi za njihov medsebojni nadzor. Opisani bodo tudi nekatera temeljna ustavna načela in njihov pomen za pravično ter učinkovito družbo. Namen takega kratkega pregleda je predvsem seznanitev bralca z mehanizmi resničnega delovanja pravnega sistema, vzpostavitev zaupanja ter osvetlitev njegove ključne vloge za dolgoročni obstoj, učinkovito delovanje in gospodarski razvoj države. To poglavje tako vsebuje razlago in opis nekaterih temeljnih pravnih pojmov in konceptov, ključnih za razumevanje nastanka in delovanja slovenskega pravnega sistema.

1.2. Kaj je pravo

Kaj sploh je pravo? Je pravo veja filozofije, seznam primerov ali zbirka pravil? Odgovor na vsa ta vprašanja seveda ni preprost ali enoznačen, saj pravo prav gotovo nima ene same in dokončno pravilne definicije. **Hans Kelsen** ga na primer definira kot **normativni sistem pravil, podprt s kredibilno grožnjo uporabe fizične sile proti kršitelju teh norm.**⁷ Ta definicija pa seveda ne razlikuje med *dobrim* in *slabim* pravom ter ustreza prav vsem družbenim sistemom (tako diktaturam kot demokracijam).

Ekonomski pogled na pravo je seveda malce drugačen, saj ga **pravniki ekonomisti** vidimo ne samo kot **izbran mehanizem ex post razreševanja sporov**, ampak predvsem kot **dovršen sistem ex ante zagotavljanja primernih spodbud in motivov za spreminjanje in/ali doseganje družbeno zelenega vedenja ljudi in drugih pravnih subjektov**. Učinkovit pravni sistem je torej zbirka pravnih pravil in sankcij, ki usmerjajo človekovo vedenje v družbeno zelene smeri, in mehanizem, ki zagotavlja družbeno blaginjo. Pravo seveda ni nikakršno metafizično orodje za doseganje pravičnosti, ampak je predvsem mehanizem spodbud za spreminjanje vedenja ljudi

⁷ Kelsen, 1967, str. 40 in nasl.

in doseganje alokacijske učinkovitosti. Je pravzaprav sistem, ki naj bi z zniževanjem transakcijskih stroškov, preprečevanjem oportunitizma, moralnega hazarda in škodljivega hlepenja po ekonomskih rentah, zagotavljanjem učinkovitih spodbud in določanjem optimalnih nosilcev tveganj omogočal gospodarsko dejavnost in s tem povečeval blaginjo narodov. Seveda je vsakokratni učinek prava na blaginjo države odvisen od njegove kakovosti in ekonomske učinkovitosti.⁸ Neučinkovita in nepremišljena zakonodaja, pravna pravila, sodbe in podzakonski akti ter neučinkovito delovanje celotnega pravnega sistema (tožilstva, sodišč, državnih organov, zakonodajalca itd.) tako v pripravljalni kot izvedbeni fazi imajo uničujoče posledice za delovanje celotnega gospodarstva in neposredno zmanjšujejo blaginjo države. Prav učinkovit pravni sistem in vladavina prava, in ne morda nekakšna zla usoda ali višja sila je, kakor smo videli v predgovoru, eden tistih treh ključnih dejavnikov, ki ločijo bogate in dolgotrajno uspešne države od tistih brezupno revnih in neuspešnih. Vzdržna in dolgotrajna uspešnost ter blaginja sta tako najbolj odvisni od nas samih in naših odločitev, pravo in pravni sistem pa igra pri tem eno ključnih vlog.

Pravniki pa pravo definiramo tudi kot sistem vrednostno utemeljenih načel in pravil, s katerimi (državna) oblast prisilno ureja potencialno ali aktualno konfliktna družbena razmerja.⁹ Pravne norme vsakodnevno vplivajo na človekovo dejavnost v posamezni (državno) organizirani družbi. Pravne norme urejajo številna področja človekovega življenja. Z njim se – hote ali nehote – srečujemo vsakodnevno, v različnih situacijah in oblikah. Pravne norme urejajo družinska razmerja, sistem šolanja, najrazličnejša pogodbeno razmerja (nakup avtobusne vozovnice, najem stanovanja, odprtje bančnega računa itd.), razmerja delavcev in delodajalcev itd.¹⁰

»Pravo ni logika: je izkušnja. Nujne potrebe časa, prevladujoča morala in politične teorije, institucije javne politike, pripoznane ali nezavedne, celo predsodki, ki si jih sodniki delijo s svojimi bližnjimi, so k oblikovanju pravil, po katerih se moramo ravnati, prispevali precej več kot logično sklepanje.«

Oliver Wendell Holmes, The Common Law, 1881¹¹

⁸ V tej knjigi uporabljeni pojem učinkovitosti pomeni alokacijsko učinkovitost (maksimiranje blaginje). Za definicijo učinkovitosti glej Prašnikar, Domadenik, Koman, 2008.

⁹ Cerar, 2006, str. 35 in nasl.

¹⁰ Bohinc, Cerar, 2006, str. 39.

¹¹ Oliver Wendell Holmes (1841–1935, v letih 1902–1932 sodnik Vrhovnega sodišča ZDA) velja za enega najvplivnejših in najpogosteje citiranih sodnikov ameriškega vrhovnega sodišča.